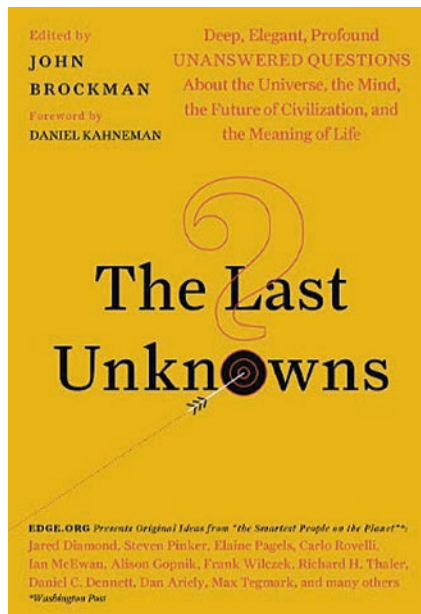

Krzysztof Mudyń¹

Instytut Psychologii, Akademia Ignatianum w Krakowie

Recenzja książki: Brockman, J. (Ed.) (2019). *The Last Unknowns: Deep, Elegant, Profound Unanswered Questions About the Universe, the Mind, the Future of Civilizations, and the Meaning of Life.*

New York: Morrow (p. 352). ISBN: 978-0-06-289794-7

Recenzowana lub raczej komentowana monografia jest wytworem szczególnym, bardzo nietypowym i choćby z tego powodu wartym odnotowania. Ważniejszym jednak powodem, by się nią zainteresować jest ciężar gatunkowy zawartych w niej treści. Lecz o tym nieco później.

1 ORCID: 0000-0001-6177-7241. Adres do korespondencji: liberum@poczta.onet.pl

Wcześniej kilka słów o kontekście wydania i redaktorze. Otóż, John Brockman 20 lat temu założył portal internetowy <https://www.edge.org>, który stał się miejscem dyskusji i wymiany poglądów na „tematy istotne”, niejako uniwersalne, w których uczestniczą wybitni naukowcy, dziennikarze, artyści, i w ogóle, intelektualści reprezentujący różne dziedziny wiedzy i aktywności zawodowej. Portal ten nawiązywał do niegdysiejszego projektu (programu telewizyjnego) zainicjowanego i prowadzonego przez Jamesa Lee Byars’a „The World Question Center”. Od 20 lat, corocznie, za sprawą J. Brockmana, ukazują się kolejne wieloautorskie monografie, w których autorzy konfrontują się z aktualnymi, a zarazem bardzo podstawowymi problemami. Monografie te są niejako dopełnieniem wymiany myśli, dyskusji i intelektualnych kontrowersji pojawiających się na portalu EDGE. Autorów jest zwykle wielu, gdyż objętość wypowiedzi na zadane przez redaktora pytanie jest mocno limitowana (600–1000 słów). Poza tym, tytułowe pytania są wystarczająco otwarte i niespecyficzne. I tak, np. w 2015 roku ukazała się monografia pt. *What to think about machines that think*. Wśród wypowiadających się naukowców nie brak noblistów choć zapraszani są nie tylko naukowcy.

The Last Unknowns... jest pozycją szczególną, składa się bowiem z samych pytań (Sic!). Jak sugeruje podtytuł, są to pytania „wnikliwe, eleganckie i podstawowe”. Jak wyjaśnia to we wprowadzeniu J. Brockman, sformułowanie „The Last Unknowns” odnosi się zwłaszcza do tych pytań, które najbardziej nurtują poszczególnych autorów i są dla nich najbardziej podstawowymi kwestiami, od których zależą kolejne pytania i odpowiedzi. Należy dodać, że monografia poprzedzona jest przedmową Daniela Kahnemana, noblisty, autora *Myślenia szybkiego i wolnego* (2012). Pytania pochodzą od 284 intelektualistów. Dominują tu przedstawiciele nauk ścisłych, z *computer scientists* włącznie, niemniej znajdziemy tam także pytania nurtujące kilkunastu wybitnych psychologów, płci obojga. Wielość i różnorodność pytań trudno jest uporządkować czy poklasyfikować. Uczynił to wprawdzie jeden z recenzentów (Brice Marsters, 2020), lecz zaproponowany podział niewiele ma wspólnego z logiką i rozłącznością pojęć. Zaproponowany przez niego podział „Last Questions” to: *moralne, żartobliwe, filozoficzne, eksperymentalno-naukowe, techniczne i wieczne*.

Tak czy inaczej, przyznać trzeba, iż znajdujemy w tej nietypowej monografii wiele śmiałych, niebanalnych, a czasem wręcz fundamentalnych kwestii. Zamiast wspomnianej, *ad hoc* skonstruowanej taksonomii, proponuję podział tylko na dwie kategorie: *pytania odnoszące się do przyszłości* vs. *pytania bezczasowe*. Te ostatnie, to takie, które odnoszą się (tylko lub między innymi) do teraźniejszości, czy to w sensie potocznym (w odróżnieniu od przeszłości lub przyszłości), czy też w sensie „wiecznego teraz”. Zatem, w taki czy inny sposób dotyczące też teraźniejszości.

A oto przykłady pytań wychylonych w przyszłość:

1. Czy maszyna kiedykolwiek będzie mogła czuć to, co odczuwa organizm? (Joshua Bongard, *Department of Computer Science*)
2. Czy wkrótce przestaniemy zważać czy doświadczamy normalnej, poszerzonej czy wirtualnej rzeczywistości? (Andy Clark, filozof)
3. Czy komputer kiedykolwiek potrafi zrozumieć i doświadczyć ludzką dobroć? (Chris Dibona, Google))

4. Czy potrafimy zaprojektować jeden wspólny test do oszacowania inteligencji maszyny, zwierzęcia i człowieka? (Steve Fuller, filozof)
5. Czy ludzka intuicja może zostać kiedyś zredukowana do algorytmu? (Gerd Gigerenzer, psycholog)
6. Co stanie się z ludzką miłością kiedy potrafimy zaprojektować doskonałego (*robot lover*) automatycznego kochanka/ę? (Curt Gray, psycholog)
7. Jakich nowych umiejętności będziemy potrzebować, by żyć w świecie inteligentnych maszyn? (Tom Griffiths, psycholog i informatyk)
8. Co stanie się na Ziemi z religią kiedy napotkamy pierwsze formy obcego życia? (Kai Krause, filozof)
9. Czy kiedykolwiek będzie można skopiować (*download*) informacje zgromadzone w ludzkim mózgu? (Mario Livio, astrofizyk)
10. W jaki sposób pojawienie się bezpośredniej komunikacji pomiędzy mózgami (*brain-to-brain*) zmieni nasz sposób myślenia? (Thalia Wheatley, prof. psychologii i nauk o mózgu).

A oto przykłady pytań „bezczasowych”, odnoszących się równie dobrze do realniejszości jak i innych segmentów czasu:

1. Czy świadomość przebywa (*reside*) tylko w naszych mózgach? (W. Brian Arthur, *Intelligent System Lab, Palo Alto Research Center*)
2. Czy istnieje jakiś sposób, aby ludzie mogli bezpośrednio doświadczyć, jak to jest być inną istotą (*entity*) (Ian Bogost, *prof. of Interactive Computing*)
3. Jakich pytań nie powinniśmy zadawać ani próbować na nie odpowiadać? (*prof. of Applied Ethics*)
4. Czy świadomość może istnieć w jakimś bycie (*entity*) nie posiadając odrębnego ciała fizycznego? (*MIT Computer Science*)
5. Czy technologia zmienia naturę moralnych uczuć? (Molly Crockett, psycholog)
6. Czy istnieje test Turinga, odnoszący się raczej do życia niż do inteligencji, który mógłby odróżniać istoty żywe od automatów? (Neil Gershenfeld, fizyk)
7. Czy wiedza naukowa jest najbardziej wartościowym zasobem ludzkości? (Hans Halvorson, filozof)
8. Co to znaczy być człowiekiem? (Dirk Helbin, *Computational Social Science, ETH Zurich*)
9. Jak oddzielić konstatację dowodu naukowego od wartościujących ocen? (Sabine Hossenfelder, *Frankfurt Institute for Advanced Studies*)
10. Jak bardzo to, co nazywamy „rzeczywistością” jest w istocie osadzone i zinstytucjonalizowane poprzez przekonującą komunikację i (*storytelling*) narrację? (Barnaby Marsh, *Evolutionary Dynamics Scholar*).

Nietrudno zauważyć, że wiele z wymienionych pytań uwikłanych jest w problematykę sztucznej inteligencji, kierunków jej rozwoju i możliwych konsekwencji dla życia społecznego i losów ludzkości. A co myśleć o statusie i wartości poznawczej pytań w ogóle? Brockman we *Wprowadzeniu* pisze m.in.: „*Our kind of innovation consists not in the answers, but in the true novelty of the questions themselves; In the statement of problems, not in their solutions*”. I dalej – “*For a total synthesis of human knowledge, use the interrogative*” (op. cit., pp. XIII-XIV).

Ze swej strony dodałbym, że pytania są – obok zanegowanych stwierdzeń oraz wyartykułowanych paradoksów – rodzajem cennej *wiedzy negatywnej*. Wiedzy, która mówi o tym, co nie istnieje, nie jest możliwe, jak nie jest, która informuje nas, że (już lub jeszcze) czegoś nie wiemy. Wiedza negatywna jest równie cenna, co i niedoceniana, gdyż zazwyczaj utożsamiana z niewiedzą. Jej najważniejszym walorem jest to, że stanowi bufor ochronny przed *antywiedzą*, a w konsekwencji pozwala też unikać wielu kosztownych błędów².

² Mudyń, K. (2017). *Pochwała wiedzy negatywnej. Szkice na obie ręce*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.